

DE ERFENIS VAN EVERT-JAN JANSSEN

of

De oudst bewaard gebleven scheldbrief in het Nederlands

door

RENAAT J.G.A.A. GASPAR te DIEREN

*Hoe meer gij wilt erven,
te meer gij zult derven.
Hoe groter uw zin,
te minder 't gewin.*

(oude rijmspreuk)

In het eerste kwart van de vorige eeuw, bij de verbouwing van het postkantoor te Doesburg, heeft een bouwvakker ergens op de vliering van het gebouw een kistje aangetroffen met daarin een groot aantal brieven uit de periode 1777-1821. Die brieven hadden om de een of andere reden nooit hun bestemming bereikt en waren daarin ongeopend blijven liggen. Omdat in die tijd nooit de afzender op de buitenkant vermeld stond, konden ze niet teruggezonden worden. De hele verzameling is kort na de vondst overgedragen aan het toenmalige Postmuseum – thans Museum voor Communicatie – in Den Haag. Onder de 748 brieven van die Doesburgse collectie zijn er tachtig die niet door even zovele personen geschreven zijn, maar door slechts drieëndertig. Met andere woorden: het komt voor dat van een en dezelfde schrijver of schrijfster meer dan één brief in de collectie zit.

Dat is minder toevallig dan op het eerste gezicht lijkt: hun brieven konden telkens een onjuist dan wel onleesbaar adres dragen, of ze waren niet door de geadresseerde bij het postkantoor afgehaald, omdat hij inmiddels – iets wat de schrijver blijkbaar

Het kistje waarin de 748 achttiende-eeuwse brieven zijn aangetroffen

niet wist – een andere woonplaats had. Ook was het mogelijk dat de geadresseerde, aan huis of op het postkantoor, telkens opnieuw weigerde de brief in ontvangst te nemen.

Een dergelijke weigering van de kant van de geadresseerde is blijkbaar het geval geweest bij de vijf brieven van schipper Evert-Jan Jansen die hij tussen 28 oktober 1783 en 29 maart 1787 geschreven heeft, vier aan de Doesburgse advocaat mr. B. J. Rasch en één aan burgemeester B. L. Wilbrenink. De vijf brieven stonden allemaal in verband met het overlijden van de ouders van de briefschrijver.

Over hen zijn echter niet veel gegevens bekend, alleen de volgende feiten. De vader van deze briefenschrijver, Evert-Jan Jansen, staat enkele keren in het gildenboek van het St. Antonij of schippersgilde vermeld, het uitgebreidst bij zijn aanneming op 2 januari 1776¹. Op 9 februari is zijn naam te vinden in de ledenlijst van het schippersgilde en op 17 januari 1782 staat hij vermeld als "ouste [oudste] gildebroeder"². In 1782 of 1783 is hij overleden. Kort daarna, op of omstreeks 3 juli 1783, is zijn vrouw gestorven. Dat blijkt uit de aantekening op de achterkant van de derde brief waar deze datum vermeld staat.

In die vijf brieven is sprake van een erfenskwestie. Evert-Jan was als enige en dus oudste zoon van de overledene de zogeheten *ervutter*, belast met de verdeling van de erfenis. Maar de notariële afhandeling daarvan was voor Evert-Jan Jansen krenkend, zó krenkend dat ze het gemoed van de schrijver tot het kookpunt heeft gebracht. En terecht, zou je zeggen, want het blijkt dat hij als erfgenaam door zijn mede-erfgenamen is uitgesloten van de boedelverdeling. Maar dat gebeurde niet zonder reden. Evert-Jan Jansen had vroeger van zijn ouders geld geleend en dus een voorschot op zijn erfdeel genomen. Daarna was hij uit Doesburg verdwenen. Deze kwalijke geschiedenis, waardoor Evert-Jan steeds woedender wordt omdat hij naar zijn geld kan fluiten, laat zich aan de hand van de vijf brieven behoorlijk reconstrueren.

De eerste brief

De eerste brief van Evert-Jan Jansen aan mr. Rasch is nog bijzonder eerbiedig. Héél beleefd, maar ook héél dringend verzoekt hij om een regeling met zijn schuldeisers én om uitbetaling van de 400 gulden waarop hij recht meent te hebben, zodat hij weer op handelsvaart kan gaan. En om zijn doel eerder te bereiken, schildert hij de

armoe waarin hij met vrouw en kind verkeert, zo zwart mogelijk af³.

Weledele en Gestrenghe Heer!

Zeer geliefde heer en vriend, mag ik u bidden om godswil: laat mij toch niet langer in mijn bedrukte toestand zitten en doe toch wat in u vermogen is, zodat ik weer mijn afvaren ter hand kan nemen.

Zeer geliefde heer, zie toch dat u mij die 400 gulden bezorgt, want dan kan ik mijn broodwinning weer ter hand nemen. God weet dat ik elke dag opnieuw geen brandstof kan kopen. Van kou en honger zal ik nog alles moeten verkopen wat ik heb. Dus verzoek ik u allerootmoedigst: alstublieft, doe toch wat in uw vermogen is te doen.

Zeer geliefde heer, alstublieft, om godswil! laat mij toch zo niet langer zitten. Want reken nu eens mijnheer: wij hebben nu acht maanden zonder inkomen gezeten. Geld had ik niet, dus om eten te kunnen kopen voor vrouw en kind moest ik spullen uit mijn bezit verkopen. En bovendien is er nog de rouw om mijn overleden moeder: ik ben mijn kleren gaan verkopen om het rouwvertoon te kunnen betalen. Maar dat hang ik uit goed fatsoen niemand aan de neus.

Ik blijf, mijnheer, uw dienaar en onderdanige vriend Evert-Jan Jansen.

Nijmegen, 28 Oktober 1783.

De tweede brief

De tweede brief sluit aanvankelijk aan op het laatste gedeelte van de eerste: het is een bidden en smeken om medelijden zodat de financiële nood van zijn gezin gelenigd kan worden. Maar dan brengt hij voor het eerst datgene te berde, wat de latere brieven zal gaan beheersen: hij eist een 'staat van inventaris'. Als *ervutter* wil hij zo'n inventarislijst krijgen om te kunnen nagaan wat er voor hem nog in het vat zit. Onmiddellijk daarop laat hij weten wie volgens hem de schuld zijn van zijn on-

gelukkige toestand: zijn eigen zusters die hem omwille van een 'bagatel schuld' hebben laten uitsluiten van de nalatenschap'.

*Wel Edele Gestrenghe Heer en Vriend!
Ik hoop en wens dat U Edele en familie
deze brief in een goede welstand mogen
ontvangen. Ware het anders, het zou mij
van harte leed zijn.*

*Zeer geliefde heer en vriend, ik had vast
en zeker antwoord verwacht op mijn brief,
en ik hoor van niets! Zeer geliefde heer en
vriend, alstublieft om godswil: doe toch
wat u kan. Voor mijn vrouw en voor mijn
arm kind. Zodat ik weer mijn afvaren ter
hand kan nemen, want u begrijpt dat ik on-
mogelijk zo langer kan blijven zitten. Of ik
kom aan het bedelen!*

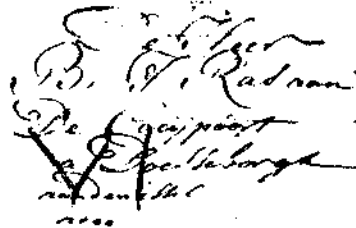
*Want God hierboven weet hoe wij thans in
nood verkeren, en niet weten hoe wij ver-
der kunnen leven. En ik had toch graag als
een fatsoenlijk man over mijn moeder wil-
len rouwen.*

*Zeer geliefde heer en vriend, ik verzoek u
wel duizendmaal om godswil: alstublieft,
zend mij zo spoedig mogelijk een staat van
inventaris. Dan kan ik zien hoe het met de
boedel gesteld is: wat verkocht is en wat
niet.*

*De meiden hebben mij niet vertrouwd,
maar ik hen nog minder! Zij hebben moeite
gedaan om mij uit het sterfhuis te krijgen
opdat ik niet zou zien hoe zij de schapen
schoren. Dat is onrechtvaardig en God zal
ze straffen! Zoals wij behandeld zijn ter-
wijl wij in zeer ongelukkige en bedroefde
omstandigheden zitten: dat is allemaal om
een bagatel schuld, maar levert mij uitein-
delijk wel drieduizend gulden schade op.
Dat kan ik u aantonen!*

*Zeer geliefde heer en vriend, mag ik u
bidden en smeken: denk toch aan mijn
bedroefde toestand en doe toch wat in uw
vermogen ligt om te doen.*

Ik blijf, mijnheer, uw bedroefde dienaar en

The image shows a handwritten signature in dark ink on a light-colored paper. The signature is written in a cursive, historical style. It appears to read 'Evert-Jan Jansen' followed by 'Nijmegen' and a date '1783'. There are some additional scribbles and a large 'V' or similar mark below the main signature.

*De derde brief aan mr. Rasch (adressering)
vriend, met alle hoogachting en respect aan
mijnheer en zijn familie.*

*Evert-Jan Jansen.
Nijmegen, 8 November 1783.*

De derde brief

Van al die 'hoogachting en respect' is bijna drie jaar later – Evert-Jan Jansen is inmiddels naar Rotterdam verhuisd – niets meer over. Nee, de toon is bepaald grimmig geworden; zelfs een beleefde aanhef laat Jansen nu achterwege. En dat alles is ook wel enigszins te begrijpen, want antwoord op zijn brieven heeft hij nog steeds niet gekregen, laat staan dat hij de zo felbegeerde 'staat van inventaris' heeft ontvangen. De verwijten worden nu heel persoonlijk: hij twijfelt aan de rechtmatigheid van Rasch' optreden in deze zaak, hij verwijt hem een lasterlijke uitspraak als zou de magistraat Evert-Jan Jansen als 'schellem' de stad Doesburg hebben willen uitjagen en hij beticht de advocaat ervan dat deze hem welbewust buiten de boedelverdeling tracht te houden om er zélf financieel voordeel van te hebben. Durfde mr. Rasch maar eens naar Rotterdam te komen; dáár zou Evert-Jan Jansen wél recht worden gedaan'.

*Mijnheer, u lijkt wel de gek met mij te sche-
ren, omdat ik u verscheidene malen vriende-
lijk om een staat van inventaris heb verzocht
en U Edele zich niet verwaardigt die te zen-*

den, hetgeen dunkt mij nu hoog tijd wordt want mijn geduld is nu ten einde om daar langer op te wachten. Als u een eerlijk man bent moet u mij onmiddellijk een staat van inventaris en een een lijst van de schulden zenden. Want zo hoef ik mij niet te verwonderen hoe dat sommige lui rijk worden en ik of een ander niet, als iemand op zo een goddeloze manier het zijne onthouden wordt.

Wie heeft u aangesteld? Mijn moeder? Bij geschrifte? Toon mij daarvan het bewijs! En als U een eerlijk man wilt blijven, dan moet u weten waar de boedel gebleven is.

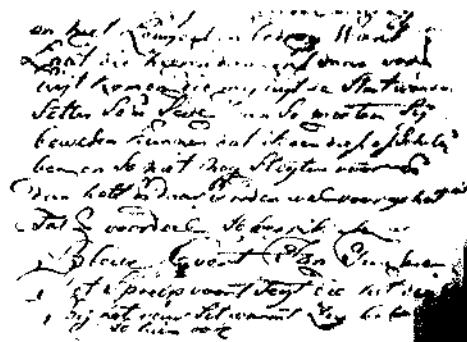
Dat zullen de stukken uitwijzen als ik mijn staat van inventaris heb, waar dan het zilver en tafelgoed vandaan zullen komen. Dan zullen die stukken aantonen wat ik kan opeisen en dan kunt u zich alhier tot de rechtbank wenden. Dan zullen de heren van Rotterdam tussen ons rechtspreken.

Wat durft u al niet over mij te verkondigen: dat zij mij de stad wilden uitzetten, terwijl de magistraat enkel schelmen en dieven maar geen eerlijk man uitzet??!! Dat "compliment" had u beter voor u kunnen houden. Niemand kan dat van mij zeggen. Ik ben een even goed burger als u denken kunt. Maar dan een burger als gij...!! Gij bent een grote misleider! Dat kan ik bewijzen omdat gij mij met een grote judasstreek en met leugens en bedrog eruit werkt. Altemaal met de bedoeling dat ik mij maar uit de boedelverdeling zou terugtrekken. Daar hebt u wel uw bijzondere reden voor gehad want het spreekwoord zegt: "Wie het dichtst bij het vuur zit, warmt zich het best". Zo ook hier!!

Ik blijf Evert Jan Jansen.
Rotterdam, 3 Augustus 1786.

De vierde brief

Stond op de envelop van de bovenstaande derde brief nog enkel aangetekend: Maanbrief om staat van eventaris van den boedel van mein ouders vant jaar 1783. den 3

en het...
Laat die...
Wilt...
Seten...
beweisen...
binnen...
Van het...
Dat...
Alles...
Het...
Hij...
de...
de...
de...

De derde brief aan mr. Rasch (laatste regels)

Julij, op de nu volgende vierde brief staat, voor Jan en alleman leesbaar: No 4 maanbrief om de staat van eventaris van mein ouders boedel vant jaar 1783 en om mijn gelt dat u mij op een slegte weis onthoud: f 342-9-10.

Ook de inhoud van dit vierde briefje (in tegenstelling tot de drie voorgaande onverkort, niet hertaald, en in de originele spelling afgedrukt) laat aan duidelijkheid niets te wensen over. Meer nog dan de vorige brief mag dit een echte scheldbrief genoemd worden, en vermoedelijk is dit de enige die bewaard is gebleven uit die lang vervlogen periode. Een aanhef – laat staan een eerbiedige – ontbreekt en meteen valt Evert-Jan Jansen met de deur in huis⁶.

Nadien ik sien met wat schurken ik te doen heb die mij het meine zo onregtveerdig onthouden, so dint dese dat ik wil het meine hebben, dat mij van den boedel toekomt, en ik wil daar in als ervutter gehandelt weesen, en dat hebt u niet gedaam en u woort als een eerlik man niet gehouden dat u mein op parool beloofst hebt. Dus so bent u geen eerlik man bij mij meer, maar de grootste schelm die got onder de son heeft.

Evert Jan Jansen.

Rotterdam, 1 December 1786.

P.S. en die waart bent dat gij levendig wort gerabraakt. En so u daar wat van wil heb-

ben, so staa ik alhier ten goeden regter hier, want [sij] goede justiesie voor de sulken houden die op een schelmagtjige manier mij het meine onthouden en mijn het broot so uijt de mont stooten!

De vijfde brief

Nu Evert-Jan Jansen blijkbaar niet langer meer *on speaking terms* is met mr. Rasch, wil hij de magistraat van Doesburg bij deze erfeniskwestie inschakelen. De gepasseerde *ervutter* toont zich in deze brief van 29 maart 1787 aan burgemeester Wilbrennink opnieuw diep verontwaardigd⁷.

Ik moet 't mein van mijn ouders boedel dat mij toekomt. Dat moet niet onder bloethonden bliven setten. [...] Ik moet mein rekening ook nog betaalt hebben en verder mijn saaken van den boedel so als een ervutter toekomt. En de familiestukken die mij onthouden ben, die moet ik ook hebben. [...] Ik seg maar regt uijt dat sulke boelredders waart waaren boven alle diefstallen gestraft te worden.

In een naschrift spuwt hij nogmaals zijn gal over die 'boelredders'. De advocaat mr. Rasch, diens kompanen én zijn zusters zijn van alles de schuld.

'Beesten van mejden' zijn het!

Ik, jaa ik hat den boedel moeten besitten als ervutter, maar geen beesten van mejden met sulke doorslegte boelredders dien ik als dieven vant meine sal verklaaren.

Voor Evert-Jan Jansen valt nu definitief het doek in dit erfenisdrama. Burgemeester Wilbrennink heeft het blijkbaar niet nodig gevonden iets in deze zaak te ondernemen, want ook deze brief is in Doesburg op het postkantoor blijven liggen. Het is dan ook waarschijnlijk dat de onfortuinlijke erfenisjager nooit meer enig antwoord op zijn brieven heeft ontvangen, niet van advocaat Rasch en evenmin van burgemeester Wilbrennink. Ook met zijn zusters, die 'beesten van mejden', zal het wel niet meer tot een hartelijke briefwisseling zijn gekomen.

NOTEN:

1. 1776 Item 2 Jan. zijn nae voorgaende booding te 5 uuren het sendtantonij of schippersgilde op de gewoone gildekamer ten hujsen van Guerdt Smidt vergaedert gewest en Jan Jansen sich heeft aengegeven aen de regerende gildemeester Hermaenes Heijdeman en zijn borgerbrieff vertoont en sijn intrej betaalt: een half vadt bier, eene daelder armegelt en vijf en twintig stuijver voor de schrijbaa [scriba] en twee schelinge voor de gildeknecht. L. Blij, schrijba.
Item 19 Jan. ditto heeft Jan Jansen de 30 gulden gildegelt betaelt aen den regeerende gildemeester voldaan. L. Blij. [Oud Archief Doesburg, Inv.nr. 1409, pag. 84a]
2. Ibidem, Inv.nr. 1409, respectievelijk pag. 88b en 90b
3. Museum voor Communicatie Den Haag. Inv.nr. 45-176
4. Ibidem. Inv.nr. 45-235
5. Ibidem. Inv.nr. 262
6. Ibidem. Inv.nr. 324
7. Ibidem. Inv.nr. 45-325b